

26 Mayıs 2014

Cevap

Erdoğan'ın Darbesi: Türkiye Demokrasisinin Gerçek Durumu

Erik Meyersson ve Dani Rodrik

Erik Meyersson Stokholm İktisat Okulu'nun (*Stockholm School of Economics*) Stokholm Geçiş Ekonomileri Enstitüsü'nde (*Stockholm Institute of Transition Economics - SITE*) Yardımcı Doçenttir. Dani Rodrik Princeton, New Jersey İleri Çalışmalar Enstitüsü'sünde (*Institute for Advanced Study in Princeton, New Jersey*) Albert O. Hirschman Ekonomi Profesörüdür.

Çev: @EbruAkman

Batı'da Türkiye siyasetine ilişkin yapılan yorumlar nihayet Türkiye'deki otoriter gerçekliği yansıtmaya başladı. Dış İlişkiler Konseyinde kıdemli üye olan Steven Cook 2012 yılının Mayıs ayında "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin daha demokratik ve açık bir ülke yaratabilmek için elinden gelen herşeyi yaptığını" kesin bir dille ifade edebiliyordu [1]. Bundan 1,5 yıl sonraysa Cook, Türkiye'nin "demokratik bir serap olduğundan", Erdoğan'ın "devlet kurumlarını misilleme ve siyasi gözdağı vermek için kullanmasından" ve "yargıyı kendi siyasi çıkarları için kullanmasından" şikayet ediyordu [2].

Erdoğan'ın davranışı göz önüne alındığında bu türden bir ifade değişikliği tamamen anlaşılır bir şeydir. Ancak ne yazık ki, Batı'nın yeni söyleminde bazı eksiklik ve zayıflıklar bulunmaktadır. Türkiye'nin giderek otoriterleşmesi, genellikle Erdoğan'ın son on yılda gerçekleştirmiş olduğu manidar demokratik reformlarından ardından gelen yeni bir şeymiş gibi gösterilmektedir. Erdoğan bu son değişimin tek sorumlusu olarak gösterilirken Erdoğan'ın [iktidardan düşmesinin] ardından [Türkiye'de] demokrasinin geleceği konusunda oldukça iyimser bir anlayış bulunmaktadır. Bu anlayış, örneğin, MIT'de [*Massachusetts Institute of Technology*] ekonomist olan Daron Acemoğlu'nun *Foreign Affairs*'e yazdığı *Yenik Otokrat* adlı yazısında oldukça belirgindir [3].

Acemoğlu'nun, özellikle "siyasi katılım ve demokrasiye her zamankinden aç" bir potansiyel nüfusun varlığı konusundaki görüşlerinin çoğunu paylaşıyoruz. Ancak Acemoğlu'nun yazısında aslen sadece gücün laik devletin elinden alınmasıyla demokratikleşme birbirine karıştırılmaktadır. Ayrıca yazıda Erdoğan yönetiminde gerçekleşmiş olan ve arkadan gelecek için büyük sorun olacak kurumsal çöküş de olduğundan önemsizmiş gibi gösterilmektedir. Dahası, bu mirasa katkısı olan, örneğin bir zamanlar Erdoğan'ın müttefiki olan Gülen Cemaati gibi başka aktörlerin katkıları da göz ardı edilmektedir. Bu etkenler dikkate alındığında Erdoğan'lı ya da Erdoğan'sız Türkiye'nin önündeki demokratik zorluklar konusunda [yazıda anlatılandan] bambaşka bir resim ortaya çıkmaktadır.

İlk olarak, Türkiye'nin kurumsal çöküşü [4] yeni bir şey değildir. Bu çöküş, 2013 yılının yazında Erdoğan'ın Gezi Protestolarına verdiği apaçık şekilde şiddetli ve [halkı]

kutuplaşmaya iten tepkilerden ve 2013 kışındaki yolsuzluk davasından çok daha önce başlamıştır. Geçtiğimiz yılda medya üzerinde giderek artan baskı bağımsız basın üzerinde süregelen bir baskının en son aşamasıdır. Dahası Erdoğan ve Gülen Cemaati yargıyı zaten uzun zamandır yönlendirmekte ve muhalifleri derme çatma uydurma suçlarla taciz edip hapsetmektedir.

Erdoğan'ın Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2003 yılında iktidara gelmesinden beri, hükümetinin kontrolü kamu ihalelerine ve alımlarına sızmış ve bunun sonucu olarak da çok kazançlı iş anlaşmalarını kaybetmek istemeyen büyük medya sahipleri hükümeti eleştirme konusunda gerilemiştir. Medya bunlara rağmen yerini bilmeden konuştuğundaysa hükümet keyfi vergi cezaları vermiştir. Buna bir örnek günlük bağımsız bir gazete olan Hürriyet'in yayımcısı Doğan Holding'in [5] 2009 yılında aldığı muazzam büyüklükteki vergi cezasıdır. Bir başka baskı yolu da gerçek kişilere karşı sürekli dava açılmasıdır: 2005 yılında 2 yıldır iktidarda olan Erdoğan hakaret davalarından yaklaşık 440000\$ [6] kazanmıştır. Ek olarak Erdoğan hükümeti döneminde hapisteki gazetecilerin sayısı hızla artmıştır. 2007 ve 2011 yılları arasında 180 ülke arasındaki basın özgürlüğü sıralamasında [7] Türkiye 101. sıradan 148. sıraya gerilemiştir. O zamandan günümüze 6 basamak daha düşerek 154. sıraya yerleşmiştir.

Acemoğlu haklı olarak Türk yargısının hiçbir zaman bağımsız olmadığını ifade etmektedir. Tarihsel olarak, laik elitlerin bir aracı olarak işlev görmüş ve Türkiye'nin geleneksel demokratik eksikliğinin önemli bir bileşeni olan Kemalizme bağlı olmayan gruplara karşı oldukça düşmanca davranmıştır. AKP, 2003 yılında iktidara geldiğinde, elinde bürokrasi ve yargıdaki laik kadroların yerine atayabileceği insan gücü bulunmuyordu. Bu konuda Erdoğan, işbirliğine dünden hazır ve devlet aygıtı içine kendi yandaşlarını yerleştirme stratejisini uzun zamandır güden Gülen Cemaati'nden destek aldı. Geçtiğimiz 10 yılın sonlarına doğru kötü namı [8] ordu/asker karşıtı Ergenekon ve Balyoz davalarıyla Kürt karşıtı KCK davalarını yürüten Gülen destekçisi polis ve yargı, Erdoğan yollarını ayırmaya karar verene kadar istediği gibi hareket edebiliyordu. Bu siyasi davalara yakından bakan herkes, daha ilk başlarda bile [9], bu davaların kanun üstünlüğüyle uzaktan yakından ilgileri olmadığını görebilmiştir. 2007 ve 2011 arasında, yargı bağımsızlığı sıralamasında [10] Türkiye, 140 ülke arasında 56.lıktan 83.lüğe ve 2014 yılında da 85.liğe gerilemiştir.

Giderek kötüleşen basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığına ek olarak, AKP iktidarı sırasında tutuklamalar da hızla artmıştır; Adalet Bakanlığı'nın rakamlarına göre, AKP iktidarının ilk 10 yılında Türkiye'nin hapisane nüfusu 2 katına çıkmıştır. Bu rakamlar 1990'lardaki rakamların bile üstündedir. Bu artışın önemli sebeplerinden biri AKP'nin değiştirdiği Terörle Mücadele Yasası kapsamında vatandaşların tutuklanmasıdır. Terör bağlantılı tutuklamalar Türkiye'deki gerçek terör saldırılarında benzer bir artış olmadığı halde artmıştır.

Ekonomik alanda, Erdoğan, 2001'de Kemal Derviş'in yaptığı reformları sırasında oluşturulmuş (finans, iletişim, rekabet politikaları alanlarındaki) bağımsız düzenleme

kurumlarını kontrol altında tutmuştur. Bu esnada, yeni yapılan düzenlemeler ve siyasi görevlendirmeler yüzünden de bilimsel kurumların ve üniversitelerin özerkliği neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır. Küresel kurumlarca yapılan karşılaştırmalarda Türkiye'deki kurumların, ülkenin bir zamanlar katılma hayalleri kurduğu Avrupa Birliği üye ülkelerindeki kurumlardan ziyade Rusya ve İran'daki kurumlara benzediği görülmektedir.

Türkiye'nin bu kaymasında temel siyasi sorumluluk Erdoğan'da olsa da, bunu gerçekleştirirken Erdoğan kendisinden sonra da var olmaya devam edecek olan müttelikler ve aktörlerden de yardım almıştır. Kurumsal çökme, AKP icraatlarının olduğu kadar Gülen Cemaati destekçilerinden oluşan bir devlet aygıtının kurulmasının da bir sonucudur. Erdoğan nihayetinde yargı ve polisi Gülen Cemaati'ni desteklediğinden şüphe edilen binlerce kişiden arındırılmış olsa da, hareketin her zamanki bulanık ve gizli kapaklı taktikleri sayesinde bürokraside güçlü kalmayı becereceği ve gelecekteki iktidarların bu cemaatle anlaşmak, belki de onlara borçlu kalmak zorunda kalacağı uzak ihtimal değildir.

Ek olarak, Erdoğan'ın rejimi, devletteki büyük ve yolsuz şekilde dağıtılan iş anlaşmalarından beslenen geniş bir "kankalar" ağının desteği sayesinde ayakta kalabilmektedir. Türkiye siyasetinde yolsuzluk yeni bir kavram olmasa bile son dönemde ortaya çıkan kayıtlarda bahsedilen yolsuzluğun büyüklüğü en görmüş geçirmiş siyasi gözlemcilerin bile gözlerinin fal taşı gibi açılmasına neden olmaktadır. Rant ve iltimas peşinde koşan kişilerden oluşan bu ağlar Erdoğan gider gitmez ortadan yok olmayacaktır. Yakın zamanda 301 kömür madencisinin hayatını kaybettiği Soma trajedisi [11] AKP'nin işçilerin neredeyse kölelik koşullarında çalıştırıldığı ve iş sahipleriyle devlet yetkililerini de içeren şaibeli yöntemlere dayanan ekonomik modelinin korkunç yüzünün görünmesini sağlamıştır.

Erdoğan'ın Türkiye nüfusunun büyük bir kısmı arasında hala sevildiği doğrudur. Son yıllarda, eskiden ezilen fakir ve dindar kesimin sosyal ve ekonomik olarak gözle görülür bir şekilde yükselmesi Erdoğan sayesinde olmuştur. Bazı Kemalist tabuların gevşemesine, Kürt hakları ve Ermeni soykırımı gibi konuların kamuda daha açık bir şekilde tartışılmasını da sağlamıştır. Ancak Kürt barış sürecinde menfaate dayalı bir öyle bir böyle tavrı bile Erdoğan'ın ilkeli olmaktan çok fırsatçılıkla hareket ettiğini göstermektedir. Dahası, diğer ayrımlar Erdoğan iktidarı sırasında daha da derinleşmiştir. AKP'nin söylemi Alevi-Sünni ayrımını [12] ve yabancı düşmanlığını körüklemiştir. Hükümet yanlısı medyadaki uluorta Yahudi düşmanlığı [13] daha önce görülmemiş seviyelerdedir.

Acemoğlu'na göre Kemalist elitlerin yok edilerek kurumların dengelenmesi gerçek bir demokrasi olma yolunda elzem bir adımdır. Ancak gerçek demokratikleşmeyle gücün bir otokratik elit gruptan diğerine geçmesi arasında fark olduğu da aşikardır. Bu ayırım, gücün gruplar arasındaki aktarımının demokratik değerlerle uyum içinde - ya da bunlara aykırı olarak gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılarak anlaşılabilir. Erdoğan ve mütteliki Gülen Cemaati bu sınavda başarısız olmuştur. Eski askeri rejim üzerindeki gücünü sağlamlaştırmasını sağlamış olan siyasi-askeri davalardaki devasa hukuk ihlalleri [14] ve

medyadaki muhaliflerin susturulmasında sansür ve tacizin sürekli kullanımı gibi örnekler demokrasinin hiçbir zaman nihai hedef olmadığını göstergesidir. Kemalist elitlerin otoriter aşırılıklarını engellemek yerine, adı geçen taktikler bu aşırılıkların artmasına ve devlet icraatlarında bunların etkisinin giderek daha da derinleşmesine neden olmuştur. (Bu aşırılıklar şimdi de Gülen Cemaatine karşı kullanılmaktadır.)

Dolayısıyla Acemoğlu'nun ifade ettiği gibi "Türkiye'nin demokratik dönüşümünde Erdoğan'ın bu kaymasının arkasından ağıt yakılacak ancak beklendik bir adım olduğu" şüphelidir. Erdoğan'ın gücü kendisinde toplamasını, ekonomik popülizmini ve kimlik siyasetini demokrasiye giden yolda katılımcı kurumların güçlenmesi olarak görmek oldukça zordur. Bu gelişmeler sadece eskisinden farklı ve daha da beter otoriter yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar Türkiye'yi demokrasiye daha yakınlaştırmadıkları gibi kaçınılmaz ya da olmazsa olmaz da değildiler.

Erdoğan iktidardan düşse bile, Küba ve Venezuela'daki yakın zamandaki örnekler otoriter yöneticilerin arkasından iktidara gelenlerin halihazırdaki durumu korumak için baskı aygıtlarını kullanmaya devam edeceklerini göstermektedir. Ek olarak, AKP'nin iç demokrasinin hali de partiyi gelecekte yönetmeye kimin seçileceği konusunda umutlanmaya imkan vermemektedir. Gücün Erdoğan'ın elinde toplanması yüzünden partide muhalefet edebilecek kimse kalmamıştır. Başarılı bir demokratik sistemin temel bileşenleri Erdoğan'ın iktidarı sırasında göçüp gitmiştir. Türkiye bir demokrasi olursa -ki olacaktır, Erdoğan yönetiminde olup biten yüzünden değil bunlara rağmen olacaktır.

Telif Hakkı 2002-2012 Dış İlişkiler Konseyi, A.Ş.

Her hakkı mahfuzdur. Bu makalenin dağıtımını ya da yeniden basımı için lütfen İzin İstek Formunu doldurunuz. Eğer bu makaleyi bir dersin ya da akademik bir web sitesinin bir parçası olarak kullanmayı planlıyorsanız telif muafiyeti almak için Telif Muaf Merkezini ziyaret ediniz.

Makaleye dönmek için: [LINK TO MAIN ARTICLE HERE](#)

[Ana Sayfa](#) > [Cevap](#) > [Erdoğan'ın Darbesi](#)

Foreign Affairs sayfasında yayımlanmıştır (<http://www.foreignaffairs.com>).

Bağlantılar:

[1] <http://www.cfr.org/turkey/us-turkey-relations-new-partnership-report-cfr-sponsored-independent-task-force/p28203>

[2] <http://www.foreignaffairs.com/articles/140640/steven-a-cook/turkeys-democratic-mirage>

[3] <http://www.foreignaffairs.com/articles/141444/daron-acemoglu/the-failed-autocrat>

[4] <http://erikmeyersson.com/2014/05/03/turkeys-institutions-problem/>

[5] <http://uk.reuters.com/article/2009/09/08/turkey-dogan-idUKL815352620090908>

[6] <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702304563104576357411896226774>

[7] <http://rsf.org/index2014/en-index2014.php>

- [8] <http://www.gloria-center.org/2011/08/ergenekon-sledgehammer-and-the-politics-of-turkish-justice-conspiraciesand-coincidences/>
- [9] <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0908Ergenekon.pdf>
- [10] <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014/>
- [11] <http://turkeyetc.wordpress.com/2014/05/23/soma-lifting-the-stone-on-the-new-turkey/>
- [12] <http://www.cagaptay.com/14585/turkey-alevi-unrest>
- [13] <http://www.adl.org/press-center/press-releases/anti-semitism-international/adl-expresses-concern-over-conspiracytheories-turkish-mine-accident.html>
- [14] http://rodrik.typepad.com/dani_rodriks_weblog/2013/01/turkish-court-provides-lack-of-reasoning-behindsledgehammer-verdict.html